

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 18-08-2021 r.

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMP.570.11.2021.AO

Raport

Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

z wizytacji Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu

wytrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji

w Busku - Zdroju

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 6 lipca 2021 r., do Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia Komendy Powiatowej Policji w Busku - Zdroju (dalej: PdOZ, Izba, Pomieszczenie), udały się przedstawicielki *Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur* (dalej: KMPT lub Krajowy Mechanizm): Aleksandra Osińska (psycholożka) oraz Aleksandra Nowicka (kryminolożka, specjalistka ds. bezpieczeństwa).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami

oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych. W zainteresowaniu KMPT pozostawały również kwestie związane z przeciwdziałaniem pandemii koronawirusa COVID-19.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- oglądzie pomieszczeń Izby, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla zatrzymanych;
- rozmowie z osobą zatrzymaną w warunkach zapewniających poufność rozmowy;
- rozmowie z funkcjonariuszami Policji;
- inspekcji radiowozów służących do przewozu osób zatrzymanych;
- zapoznaniu się z dokumentacją PdOZ, w tym m.in.: wybranymi protokołami zatrzymań, książką wizyt lekarskich, kartą zapoznania z regulaminem, świadectwem wzorcowania alkometru.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną pomieszczeń.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano dokumentację związaną z funkcjonowaniem Izby.

W trakcie wizytacji KMPT dokonał oceny przestrzegania praw osób zatrzymanych w obszarach związanych z legalnością ich pobytu w Izbie, traktowaniem przez funkcjonariuszy, prawem do informacji, ochroną zdrowia oraz warunkami bytowymi. W niniejszym raporcie zostały przedstawione obszary wymagające poprawy. Raport zawiera ponadto sygnalizowane problemy o charakterze systemowym, wymagające zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji

jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka PdOZ

PdOZ przeznaczone jest dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Izba dysponuje 16 miejscami – 8 dwuosobowymi pokojami. Warunki bytowe przedstawicielki KMPT oceniły jako dobre, pomieszczenia były czyste i zadbane.

W czasie wizytacji w PdOZ przebywały trzy osoby zatrzymane.

4. Problemy systemowe

4.1 Obowiązek opieki funkcjonariuszy Policji nad osobami nietrzeźwymi

Z rozmowy przeprowadzonej z funkcjonariuszem wynika, iż osoby które trafiają do PdOZ to w większości osoby zatrzymane do wytrzeźwienia. Zgodnie z udostępnioną informacją, w latach 2019-2021 spośród 3000 osób zatrzymanych, 1279 doprowadzonych było do wytrzeźwienia. Na terenie Busku - Zdroju nie ma izby wytrzeźwień, w związku z czym ciężar opieki nad takimi osobami spada na funkcjonariuszy Policji. Tego typu miejsca zatrzymań nie są przystosowane do pobytu w nich osób przyjmowanych do wytrzeźwienia ze względu na brak całodobowej opieki lekarskiej, której obecność stanowi gwarancję bezpiecznego trzeźwienia takich osób. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo tej kategorii zatrzymanych spoczywa na barkach funkcjonariuszy Policji, którzy mogą jedynie udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać pogotowie ratunkowe licząc, że interwencja nastąpi szybko i będzie skuteczna.

Takie rozwiązanie nie gwarantuje jednak w pełni bezpieczeństwa osób nietrzeźwych i wymaga zmian systemowych. Generuje też dodatkowe koszty ponoszone przez Policję, związane z opieką nad osobami nietrzeźwymi, m.in. zakup pościeli, dezynfekcję pomieszczeń. Ponadto możliwe problemy zdrowotne osób umieszczonych do wytrzeźwienia (np. padaczka) oraz mogące pojawiać się trudne do przewidzenia reakcje organizmu (np. wymioty) sprawiają, że nadzór nad takimi osobami jest szczególnie absorbujący dla funkcjonariuszy i przy braku odpowiedniej obsady, trudny do pogodzenia z wykonywaniem innych obowiązków służbowych.

Powyższy problem ma charakter systemowy i był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji

Tortur¹. Jest on omawiany na konferencjach i debatach organizowanych przez kolejnych Rzeczników Praw Obywatelskich. Niestety do tej pory nie przyniosło to oczekiwanych zmian w polskim prawie.

4.2 Brak należytej obsady w PdOZ

Nadzór nad osobami zatrzymanymi sprawuje jeden funkcjonariusz, niezależnie od liczby osób przebywających w Izbie, który pełni 12 godzinną służbę w dyżurce. W przypadkach wymagających zwiększenia obsady (z rozmowy z profosem wynikało, iż zazwyczaj dzieje się to w porze nocnej oraz w sytuacji doprowadzenia osób zatrzymanych do toalety), delegowany jest funkcjonariusz z dyżurki Komendy Policji (jednostka ma połączoną sygnalizację przyzywową na dyżurce profosa z dyżurką Komendy). Taki sposób pełnienia służby nie gwarantuje zatrzymanym odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i z uwagi na dodatkowe obowiązki policjanta, może naruszać ich prawa.

W obecnym stanie prawnym na kierowniku jednostki spoczywa obowiązek organizacji służby w taki sposób, aby w pomieszczeniu pełnił ją co najmniej jeden policjant².

Doświadczenie KMPT wskazuje jednak, że jedna osoba nie jest w stanie jednocześnie wykonywać obowiązków proceduralnych (wypełnianie dokumentacji), kontrolnych i takich, które umożliwiają osadzonym korzystanie z przysługujących im praw (np. skorzystanie z pomieszczenia sanitarnego). Znacznie utrudnione może być również reagowanie na zachodzące zdarzenia nadzwyczajne, w tym np. podejmowane próby samobójcze. Przy takiej organizacji służby w PdOZ może dochodzić do ograniczenia realizacji uprawnień zatrzymanych i ich niewłaściwego traktowania, dlatego też KMPT konsekwentnie od wielu lat postuluje zmianę obowiązujących przepisów³.

Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT) wskazuje, że poziom zatrudnienia personelu miejsc detencji ma bezpośredni wpływ nie tylko na bezpieczeństwo i ochronę zarówno zatrzymanych, jak i personelu, ale również na możliwości personelu w zakresie organizacji codziennej pracy i reżimu instytucji jako całości. Odpowiedni poziom zatrudnienia zapobiega

¹ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2019 roku – s. 40.

² Zob. Zarządzenie nr 130 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (Dz. U. KGP z 2012 r., poz. 42 ze zm.), 2 ust. 2.

³ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2019 roku – s. 40.

również przypadkom wypalenia wśród członków personelu i pozwala im korzystać z pełnej zdolności zawodowej, zamiast koncentrować się tylko na codziennych czynnościach⁴.

Odpowiednia obsada etatowa w PdOZ ma również znaczenie w kontekście przeciwdziałania torturom i innym umyślnym formom złego traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy.

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) wskazuje, że wyodrębnienie wyspecjalizowanej grupy funkcjonariuszy, zajmującej się wyłącznie opieką nad osobami zatrzymanymi w areszcie policyjnym ma wiele zalet. Prowadzi m.in. do większej specjalizacji, profesjonalizmu i skuteczności funkcjonariuszy oraz zwiększenia poczucia odpowiedzialności za osoby znajdujące się w areszcie policyjnym. Taka praktyka może przyczynić się do przełamania poczucia solidarności w przypadku złego traktowania oraz wzmocnić zabezpieczenia proceduralne, które mają służyć ochronie przed taką praktyką. Funkcjonariusz może bowiem przykładowo sprawdzić przy przyjęciu, czy osoba zatrzymana została rzeczywiście poinformowana o wszystkich swoich prawach i czy są one dla niej zrozumiałe. Stanowi też pierwszą okazję dla osoby zatrzymanej do złożenia formalnej skargi przeciwko funkcjonariuszom zatrzymującym, na przykład w odniesieniu do nadmiernego użycia siły przy zatrzymaniu⁵.

4.3 Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych⁶ obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,

⁴ United Nations Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 139-140.

⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 83-85.

⁶ Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – SPT⁷ i CPT⁸.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasżająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

4.4 Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Możliwość kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym od pierwszych chwil po zatrzymaniu stanowi dla osób pozbawionych wolności zabezpieczenie o fundamentalnym znaczeniu. Obecność profesjonalnego pełnomocnika podczas prowadzonych z zatrzymanymi czynności pozwala w pełniejszy sposób zrozumieć im sytuację, w której się znaleźli oraz poznać przysługujące im prawa. Co więcej, dostęp do prawnika pozwala skutecznie zminimalizować ryzyko stosowania tortur lub innych form niedozwolonej przemocy, które – jak pokazuje doświadczenie KMPT – największe jest właśnie bezpośrednio po zatrzymaniu. Obecnie obowiązujące brzmienie przepisów Kodeksu postępowania karnego⁹ powoduje, że większość osób zatrzymanych nie ma w praktyce dostępu do obrońcy od początku zatrzymania. W polskim porządku prawnym brak jest odpowiednich regulacji zapewniających zatrzymanemu niezwłoczny oraz bezpłatny, tj. pokrywany ze środków budżetu państwa, kontakt z obrońcą. Taki stan rzeczy jest niezgodny z obowiązującym prawem Unii Europejskiej.

⁷ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

⁸ Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30; Raport z wizyty w Polsce, 25 lipca 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 27.

⁹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 534).

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT¹⁰.

Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu¹¹.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych¹².

Z kolei inna Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE mówi o tym, iż podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawienia przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem¹³.

Należy również wskazać, iż CPT w opublikowanym 28 października 2020 r. raporcie z wizytacji *ad hoc* w Polsce wskazał m.in., iż dostęp osób zatrzymanych (także nieletnich) do prawnika należy oceniać w dalszym ciągu w kategorii wyjątku. W praktyce kontakt z adwokatem lub radcą prawnym zapewniony został tylko tym zatrzymanym, z którymi rozmawiali

¹⁰ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

¹¹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

¹² Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

¹³ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

przedstawiciele Komitetu, których stać było na pomoc prawną i jednocześnie znali nazwisko oraz numer telefonu pełnomocnika. Pomimo wydanych uprzednio zaleceń, w dalszym ciągu osoby zatrzymane nie mogą liczyć na pomoc prawnika z urzędu przed wszczęciem postępowania sądowego¹⁴.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich¹⁵.

5. Przygotowanie jednostki na zagrożenie związane z pandemią COVID-19

W trakcie pandemii osoby zatrzymane lub doprowadzone w celu wytrzeźwienia, w miarę możliwości lokalowych osadzane są pojedynczo w celach.

Funkcjonariusze pełniący służbę w Izbie wyposażeni są w maseczki jednorazowe. Maseczki te są także przekazywane zatrzymanym, ale zgodnie z informacjami przekazanymi przez profosa osadzeni zazwyczaj je wyrzucają lub niszczą i nie korzystają z nich. Każdorazowo mierzona jest także temperatura każdej osobie zatrzymanej, jej wynik zapisywany jest w protokołach zatrzymań – praktyka ta potwierdziła się podczas analizy dokumentacji przeprowadzonej przez przedstawicielki KMPT.

Oprócz regularnego sprzątania Izby, codziennie odbywa się także dezynfekcja przestrzeni wspólnych. Na stanie jednostki znajduje się także ozonator.

Ponadto, funkcjonariusze doprowadzający osoby do PdOZ wypełniają specjalną ankietę dotyczącą m.in. aktualnego samopoczucia, ewentualnego kontaktu z osobą zakażoną, przebywania w miejscach największej transmisji. Wypełniona ankietę dołączana jest do dokumentacji osoby zatrzymanej.

W wizytowanym PdOZ nie osadza się osób zakażonych COVID-19. Izba dedykowana dla osób, u których stwierdzono zakażenie koronawirusem (bądź podejrzenie zakażenia) znajduje się w Starachowicach.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1 Traktowanie

Delegacja KMPT nie uzyskała informacji wskazujących na stosowanie przez funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ tortur lub złego traktowania osób zatrzymanych.

¹⁴ Raport CPT z wizyty *ad hoc* w Polsce, CPT/Inf (2020) § 21.

¹⁵ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

Ponadto, w okresie od początku 2019 r. do dnia wizytacji nie były prowadzone żadne postępowania dyscyplinarne w stosunku do funkcjonariuszy, brak było także wydarzeń nadzwyczajnych.

Niepokój Krajowego Mechanizmu budzi natomiast praktyka nadmiernego stosowania kajdanek przez policjantów, co powodować może naruszenie zasad niezbędności i proporcjonalności użycia środków przymusu bezpośredniego wobec osób zatrzymanych¹⁶.

Osoby zatrzymane lub doprowadzone w celu wytrzeźwienia poza terenem PdOZ obligatoryjnie zakuwane są w kajdanki zapinane z tyłu. W ten sposób są również konwojowane, pomimo, że znajdują się pod nadzorem funkcjonariuszy Policji. Taka praktyka stwarza ryzyko złego traktowania.

Na problem nadużywania stosowania kajdanek przez funkcjonariuszy Policji uwagę zwrócił Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu generalnym z 20 stycznia 2020 r., skierowanym do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. RPO podkreśla w nim między innymi, iż *ingerencja władzy publicznej w odniesieniu do obywateli jest dopuszczalna wyłącznie w przypadkach przewidzianych przez ustawę*¹⁷. Przy stosowaniu zaś środków przymusu bezpośredniego spełnione muszą być każdorazowo trzy zasady ich użycia – subsydiarności, proporcjonalności oraz minimalizacji szkód.

Zgodnie z przepisem art. 15 ust. 4 Ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r., poz. 2418) *kajdanki zakłada się na ręce trzymane z tyłu. Natomiast zgodnie z treścią ust. 6 w/w artykułu, w przypadku przewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie uprawnionego prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest nieznaczne, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu.*

W ocenie KMPT kajdanki nie powinny być profilaktycznie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte (może to wywoływać urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT¹⁸, co więcej, organizacja ta wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych¹⁹.

¹⁶ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

¹⁷ Zob. Wystąpienie Generalne z dnia 20 stycznia 2020 r. ws. nadużywania kajdanek przez Policję; <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MSWiA%20ws.%20nadu%C5%BCywania%20kajdanek%20przez%20policj%C4%99%2C%202020.01.2020.pdf>.

¹⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28.

Nie powinny być też stosowane jako zasada w czasie transportu²⁰. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej²¹. Należy bezwzględnie unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko odniesienia obrażeń w razie wypadku. CPT podkreśla, że konwojowani powinni być przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, eliminując w ten sposób konieczność zakładania kajdanek podczas podróży²².

Ze względu na powyższe, KMPT zaleca stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

6.2 Prawo do kontaktu z obrońcą

Na terenie PdOZ brak jest pomieszczenia do kontaktu z adwokatem. Takie pomieszczenie znajduje się natomiast na terenie Komendy, jest monitorowane i to tam umożliwia się osobom zatrzymanym spotkanie z adwokatem bądź radcą prawnym (profos nie był pewien czy kamera zapisuje jedynie obraz czy także dźwięk). Osoba zatrzymana „pobierana jest” z PdOZ zazwyczaj przez funkcjonariusza prowadzącego daną sprawę i przez niego doprowadzana na spotkanie z prawnikiem. Obecność policjanta w pomieszczeniu uzależniona jest od kwalifikacji prawnej czynu za jaki zatrzymana została dana osoba oraz ewentualnej możliwości mataczenia w sprawie. Tym samym, w niektórych przypadkach nie ma zagwarantowanej poufności w kontaktach prawników z ich klientami. Ponadto, sam fakt obecności kamery w takim pomieszczeniu, narusza zasadę poufności – zapisywany obraz może bowiem wskazywać na przekazywane dokumenty pomiędzy adwokatem, a swoim klientem. Z kolei ewentualna możliwość słuchania rozmowy może dostarczyć m.in. informacji dot. sytuacji prawnej osoby zatrzymanej.

W świetle uzyskanych informacji wskazać należy, iż prawo do spotkania z adwokatem stanowi jedną z podstawowych gwarancji chroniących przed torturami lub innymi formami niewłaściwego traktowania. Fizyczna obecność prawnika w miejscu zatrzymania mocodawcy umożliwia także dokonanie rzetelnej oceny jego stanu fizycznego i kondycji psychicznej. Ponadto spotkanie takie powinno odbywać się na osobności, bez obecności funkcjonariusza, gdyż tylko w takiej sytuacji

¹⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

²⁰ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

²¹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

osoba zatrzymana może czuć się na tyle swobodnie, by móc bez skrupowania przekazać istotne z punktu widzenia jej sytuacji prawnej informacje, a także opowiedzieć o sposobie, w jaki jest traktowana.

Powyższe uprawnienie zagwarantowane zostało na gruncie Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 534), który w art. 245 § 1 stanowi, iż *zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny.*

W Dwudziestym Pierwszym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/inf (2011) 28] CPT stwierdza, iż *umożliwienie osobom zatrzymanym przez policję dostępu do adwokata jest podstawowym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem. Istnienie tej możliwości ma zniechęcający wpływ na tych, którzy są skłonni do złego traktowania zatrzymanych osób. Ponadto prawnik jest w znakomitej pozycji, by podejmować odpowiednie działania jeśli złe traktowanie faktycznie miało miejsce. Aby być w pełni skuteczne, prawo dostępu do adwokata powinno być zagwarantowane od samego początku pozbawienia osoby wolności.*

Dlatego KMPT przypomina o konieczności dążenia do zmiany standardu w tym zakresie na zgodny z normami międzynarodowymi i jak najszybszym stworzeniu odpowiednich warunków do realizacji prawa osób zatrzymanych do bezpośredniego oraz gwarantującego poufność kontaktu z obrońcą.

6.3 Powiadomianie osoby trzeciej o fakcie zatrzymania

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie²³.

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu

²³ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana²⁴.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji.

6.4 Prawo do informacji

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczeniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osób zatrzymanych i umieszczonych w PdOZ jest Regulamin. W czasie wizytacji jego kopie wraz z adresami instytucji stojących na straży praw

²⁴ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

człowieka były przyklejone do szyb okiennych, za metalową siatką okna. W opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu sposób udostępnienia Regulaminu znacząco utrudniał zapoznanie się z nim. KMPT zaleca jego wyeksponowanie w sposób umożliwiający zapoznanie się z jego treścią.

CPT wskazuje, że wszystkie osoby zatrzymane powinny być w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach, od samego początku pozbawienia wolności (czyli od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce Policji). Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw. Obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji²⁵.

6.5 Rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych

Przesłuchania policyjne odbywające się na terenie Komendy Powiatowej Policji w Busku - Zdroju nie są nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁶. Taka sytuacja, w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza poważne ryzyko tortur.

CPT podkreśla, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio-wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Taka rejestracja może zapewnić kompletny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania, w tym nacisku psychologicznego. CPT rekomenduje też rejestrację wstępnych rozpytań dokonywanych przez oficerów operacyjnych oraz wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio-wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²⁷.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia Policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych²⁸. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości²⁹.

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 28.

²⁶ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 24; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raporty CPT z wizyt w Serbii: CPT/Inf (2018) 21, § 16 oraz CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

²⁸ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

²⁹ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

KMPT zaleca rejestrację audio-wideo przesłuchań policyjnych.

6.6 Warunki bytowe

Podczas wizytacji przedstawicielki KMPT otrzymały informację, iż w sytuacji umieszczenia kobiet w PdOZ, zabierane są im biustonosze - brak było natomiast dla nich w Izbie biustonoszy zastępczych.

Przepis § 9 ust. 2 załącznika nr 1 rozporządzenia w sprawie PdOZ i PID³⁰ wskazuje, iż jeżeli przedmioty, o których mowa w ust. 1, nie nadają się do użytku lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych, osoba zatrzymana lub doprowadzona w celu wytrzeźwienia może otrzymać nieodpłatnie potrzebną odzież, bieliznę i obuwie. Decyzję w tym zakresie podejmuje osoba wyznaczona przez kierownika jednostki organizacyjnej Policji, w którego dyspozycji pozostaje pomieszczenie.

W tym miejscu Krajowy Mechanizm zaznacza, że zgodnie z postanowieniem § 9 ust. 1 Regulaminu *osoba przyjęta do pomieszczenia korzysta z własnej odzieży bielizny i obuwia*. W związku z tym KMPT stoi na stanowisku, iż należy umożliwić osobom umieszczanym w Izbie pozostawanie w bieliźnie osobistej. Rozumiejąc potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa, należy wskazać, iż pokoje przeznaczone dla osób zatrzymanych są objęte monitoringiem, co powinno pozwolić na natychmiastową reakcję funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w PdOZ. Dlatego też wizytujący zalecają wyeliminowanie obowiązku rozbierania się osób umieszczonych w Izbie z ich odzieży i bielizny osobistej. Jednocześnie w sytuacji, gdy ze względu na wymóg zapewnienia bezpieczeństwa istnieje konieczność rozebrania osób umieszczonych w izbie z ich odzieży (w tym bielizny osobistej), należy zapewnić odpowiednie ubranie zastępcze, w przypadku zatrzymanych kobiet, należy im zgodnie z § 9 ust. 2 Regulaminu udostępnić jednorazowe biustonosze zastępcze. Z taką praktyką zresztą Krajowy Mechanizm spotykał się wielokrotnie w innych wizytowanych tego typu placówkach.

6.7 Personel

Z nadesłanych informacji przez Komendę Powiatową Policji w Busku - Zdroju wynika, iż funkcjonariusze pełniący służbę w Izbie przechodzą planowe szkolenia w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego, dotyczące przepisów prawnych związanych z funkcjonowaniem pomieszczeń dla osób zatrzymanych. Ponadto tematyka szkoleń w omawianym okresie dotyczyła

³⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. 2012 poz. 638).

legitymowania, zatrzymywania i doprowadzania osób zatrzymanych do PdOZ oraz metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń. W 2020 r. dokonano także analizy oraz przedstawiono informacje z Komendy Głównej Policji i Komendy Wojewódzkiej Policji dotyczące wydarzeń nadzwyczajnych, do których doszło podczas realizacji konwojów i doprowadzeń oraz pełnienia służby w policyjnych miejscach prawnej izolacji.

Z uwagi na fakt, iż praca funkcjonariuszy Policji pełniących dyżur w PdOZ wymaga nie tylko wiedzy merytorycznej, ale także wysokiego poziomu kompetencji interpersonalnych, nie ulega wątpliwości, że wyżej wskazane szkolenia uznać należy za niewystarczające.

W ocenie wizytujących ofertę szkoleniową należałoby poszerzyć o dodatkowe zagadnienia tak, aby personel Izby wiedział jak pracować z trudnymi osobami bez wyrządzania im krzywdy, jak udzielać pierwszej pomocy osobom w różnym stanie fizycznym czy psychicznym oraz jak radzić sobie ze stresem i agresją. KMPT zachęca także do poszerzenia katalogu szkoleń o zagadnienia związane z komunikacją interpersonalną i przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu. Warto też włożyć wysiłek w systematyczne promowanie i odświeżanie wiedzy w zakresie ochrony praw człowieka i zapobiegania torturom oraz innym formom złego traktowania.

Jak bowiem wskazuje SPT szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy i zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu³¹.

CPT z kolei podkreśla znaczenie rozwijania u funkcjonariuszy umiejętności komunikacji interpersonalnej, opartej na poszanowaniu godności człowieka. Taka umiejętność doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc³².

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wylapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez podjęcie interwencji, udzielenie pomocy, czy zgłoszenie położonym swoim obaw i podejrzeń).

³¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

³² Zob. Drugi Raport Generalny, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

Dlatego ważne jest, by personel był odpowiednio zmotywowany, świadomy w zakresie praw człowieka i postrzegał przemoc wobec zatrzymanych jako niedopuszczalny brak profesjonalizmu, rzutujący na wizerunek całej Policji.

KMPT zachęca też do wkładania wysiłku w budowanie kultury organizacyjnej, która będzie propagować odpowiednie zachowanie personelu i zachęcać funkcjonariuszy do przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu przez ich współpracowników oraz raportowanie takich przypadków.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Komendantowi Powiatowemu Policji w Busku - Zdroju:

1. zwiększenie obsady etatowej w PdOZ, tak by służbę pełniło jednocześnie minimum dwóch funkcjonariuszy;
2. samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych, realizowanie tego prawa za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji;
3. respektowanie przez funkcjonariuszy zasady poufności w kontaktach osób osadzonych w PdOZ z ich obrońcami (poza zasięgiem wzroku i słuchu policjantów);
4. regularne doposażenie magazynu Izby w jednorazową bieliznę, zwłaszcza biustonosze zastępcze;
5. umieszczenie w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych Regulaminu oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka wraz z adresami i numerami telefonów w bardziej widocznych miejscach (np. na drzwiach);
6. odstąpienie od rutynowego stosowania kajdanek wobec wszystkich osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia poza terenem PdOZ. Kajdanki powinny być stosowane wyłącznie, gdy uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Nie powinny być one zbyt ciasno zapięte (może to wywoływać urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne;
7. rejestrację audio-wideo przesłuchań policyjnych;
8. włączenie do tematyki szkoleń dla funkcjonariuszy zagadnień związanych z zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, ze sposobami radzenia sobie ze stresem, współpracą z trudnym klientem, komunikacją

interpersonalną, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz systematyczne promowanie i odświeżanie wiedzy w zakresie ochrony praw człowieka i zapobiegania torturom, nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu oraz karaniu;

II. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Kielcach:

1. przekazanie środków pieniężnych na realizację zaleceń wymagających takich nakładów.

Opracowała: Aleksandra Osińska

Za Zespół podpisuje:

Marcin Kusy

Zastępca Dyrektora Zespołu

/-podpisano elektronicznie/